

4. *Zanuda A.* Податки 2015: новації та колізії // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2015/01/150123_taxes_2015_az Zanuda A. Taxes 2015: innovations and collisions // [electronic resource] – Access: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2015/01/150123_taxes_2015_az : [in Ukraine].

5. Гармонізація податкового та бухгалтерського обліку в контексті оподаткування прибутку підприємств в Україні: монографія / [Огороднікова І. І., Серебрянський Д. М., Смірнова О. М., Стадник М. В., Турянський Ю. І.]; за заг. ред. Д. М. Серебрянського. – К.: Алерта, 2013. – 366 с. The harmonization of tax and accounting in the context of taxation of corporate profits in Ukraine: Monograph / [Ogorodnikov I. I., Serebryansky D. M., Smirnova O. M., Stadnyk N. V., Turiansky Y. I.]; for the Society. Ed. D. M. Serebryanska. – K.: Alerts, 2013. – 366 p.: [in Ukraine].

KHATNIUK N. NOVELLA OF UKRAINE TAX LEGISLATION IN MODERN CONDITIONS

УДК 342.9

I. I. Науменко
аспірантка кафедри конституційного
та адміністративного права
ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»¹

ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено правове регулювання бюджетного процесу в країнах Європейського Союзу, виокремлено його спільні та відмінні риси. Проведено аналіз підходів до поняття «бюджетне право», визначення сфери дії бюджетного закону. В ході дослідження визначено можливість та напрями застосування позитивного досвіду законодавчого регулювання бюджетного процесу країн ЄС в Україні.

Ключові слова: бюджетне право, бюджетний процес, бюджетне законодавство, правова система, країни Європейського Союзу.

¹ Naumenko Iryna, Post-graduate student of the Constitutional and Administrative Law Department in Vadym Hetman Kyiv National Economic University, State Higher Educational Institution

The article studies the legal regulation of the budget process in the European Union countries, determines its common and distinctive features. The approaches to the concept of the «budget law» and the definition of the scope of the budget law were analysed. In the course of the research the opportunity and areas of the use of the positive experience of legal regulation of the budget process of the EU countries in Ukraine were defined.

Keywords: the budget law, the budget process, the budget legislation, the legal system, the European Union countries.

Однією із найсуттєвіших і водночас складних проблем сьогодення є вдосконалення організації бюджетного процесу, адже саме ефективне використання фінансових ресурсів бюджету держави свідчить про рівень її економічного та соціально розвитку. Незважаючи на позитивні результати, досягнуті в бюджетній сфері за останні роки, ряд проблем, пов'язаних із бюджетним процесом, ускладнилися. До них можна віднести недостатню теоретичну базу бюджетного процесу, відсутність достатньої кількості ґрунтовних теоретичних досліджень питань зв'язку теорії та практики; недостатність і недосконалість законодавчої та нормативної бази, яка могла б забезпечити ефективну організацію бюджетного процесу тощо.

В сучасних умовах комплексне дослідження бюджетного законодавства набуває важливого значення, що дасть змогу виявити та вирішити існуючі проблеми, а також запропонувати напрями подальшого розвитку бюджетного законодавства України. На шляху до євроінтеграції Україна має вирішити значну кількість питань в бюджетній сфері, у цьому їй може допомогти позитивний досвід країн ЄС. Не піддається сумніву той факт, що досвід європейських держав сприятиме поліпшенню законотворчості та якості його кінцевих результатів.

Розвиток і удосконалення бюджетного процесу в Україні неможливий без ґрунтовного вивчення існуючої світової практики з його організації та регулювання. Тому, питання формування і особливо вдосконалення теорії та практики бюджетного процесу займають вагомe місце в наукових дослідженнях багатьох вчених, а саме: В. Андрущенко, Л. Воронової, В. Опаріна, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Опришка, О. Чернадчука, О. Музики-Стефанчук, І. Ющенко та ін.

Метою статті є дослідження законодавства, що регулює бюджетний процес в країнах Європейського Союзу, виявлення його

спільних і відмінних рис, і визначення можливості запозичення позитивного досвіду для впровадження в Україні.

Питання зарубіжного бюджетного права та законодавства у наукових працях з фінансового права розглядаються переважно у контексті порівняння норм тих чи інших актів. І вкрай рідко зустрічається аналіз зарубіжного бюджетного законодавства і ще рідше – практика його застосування. Певним чином це спричинено термінологічними проблемами, пов'язаними із перекладом зарубіжного бюджетного законодавства, а також із співвідношенням понять «право» і «законодавство» [6, с. 40].

Досліджуючи питання бюджетного права в зарубіжних країнах, О. Козирін наголошує на тому, що сукупність правових норм, які регулюють бюджетні відносини, у правових системах різних держав визначається по-різному. Наприклад, у державах романо-германської правової системи бюджетне право розглядається як підгалузь чи розділ фінансового права. При цьому можна побачити приклади, коли бюджетне право розуміється як комплексна галузь права. У державах англосаксонського права норми, що регулюють бюджетні відносини, найчастіше розпорошені по різних актах конституційного та адміністративного права [4, с. 33–34]. У пострадянських державах бюджетне право традиційно визначається підгалуззю фінансового права (наприклад, у працях таких учених, як Л. Воронова, Н. Хімічева, О. Горбунова, та їх послідовників). У вітчизняній фінансово-правовій науці бюджетне право – це сукупність норм, що регулюють відповідні суспільні відносини, тобто саме поняття «бюджетне право» – це доктринальний витвір.

Розуміння поняття «бюджетне право» (анг. «Budget law») у зарубіжних країнах дещо відмінне від того, до якого ми звикли. Так, ним позначаються здебільшого нормативно-правові акти, оскільки одним із перекладів слова «law» є «закон». Наприклад: Spain General Budgetary Law (2003); France Organic Law on Budget Laws (2001); United Cyprus Republic Federal Law on the Budget (2004) [6, с. 40].

Отже, коли йде мова про бюджетне право в зарубіжних державах, то потрібно зважати на особливості перекладу – в одних випадках ідеться про нормативно-правовий акт, в інших – про доктринальний термін.

Якщо звернутися до зарубіжних праць з фінансового права, то можна побачити, що бюджетне право як таке часто не виокрем-

люється. Наприклад, Ц. Косіковські у своєму підручнику «Фінансове право Європейського Союзу» (Financial Law of the European Union) окремою главою розглядає бюджет ЄС, не зупиняючись на таких поняттях, як бюджетне право, бюджетно-правові норми та відносини [10, с. 118–140].

Бюджетне право у розумінні бюджетного законодавства у зарубіжних державах має свої особливості. У Конституціях багатьох європейських держав наявні спеціальні глави, розділи, присвячені фінансам, і відповідно статті, що закріплюють основні питання бюджетної сфери. До цих країн можна віднести: Румунію, Словаччину, Словенію, Фінляндію, Швецію, Естонію, Іспанію, Мальту, Польщу, Португалію, Люксембург, Бельгію. Назви розділів, глав, що регулюють бюджетні питання, неоднакові: у Конституції Словацької Республіки – «Економіка Словацької Республіки»; Конституції Португалії – «Фіскальна і фінансова системи»; Конституції Греції – «Оподаткування і управління фінансами»; Конституції Іспанії – «Економіка і фінанси»; Конституції Великобританії – «Положення про фінанси»; Конституції Німеччини – «Фінанси» [5].

У цих нормативних актах по-різному висвітлюються і бюджетні питання: в одних приділяється увага бюджету як фінансовому плану і вказуються його складові, в інших – бюджетному процесу, в третіх – діяльності контрольного органу. По-різному іменуються і бюджети: державний бюджет (Конституція Словацької Республіки); бюджет (Конституція Португалії, Греції); фінансовий закон (Конституція Данії); бюджет та фінансовий закон (Конституція Німеччини); загальний бюджет держави (Конституція Іспанії).

У більшості Конституцій вказується на складові бюджету: 1) всі доходи і видатки держави повинні бути внесені до річного бюджету і до звіту про його виконання (Конституція Греції); 2) включаються всі доходи і видатки державного публічного сектора; в нього вноситься загальна сума фіскальних зборів, що є доходами держави (Конституція Іспанії); 3) всі доходи і витрати Федерацій повинні включатися до бюджету; що стосується федеральних підприємств і особливого майна, то повинні вказуватися додаткові асигнування і відрахування з прибутків; доходи і видатки повинні бути збалансовані в бюджеті (Конституція Німеччини).

Окремі статті чи пункти конституцій зарубіжних держав присвячені бюджетному процесу, але в них не однаково визнача-

ються його стадії чи процедури формування бюджету. Найбільш деталізоване питання бюджетного процесу у Конституції Німеччини. Згідно з нею, бюджет затверджується бюджетним законом на один або кілька років, в останньому випадку він затверджується окремо на кожний рік до початку першого звітного року. Бюджетний закон може передбачити, що деякі глави бюджету будуть мати різну тривалість дії за роками. Законопроект, проекти про зміну закону про бюджет і про поправки до бюджету, передаються з обґрунтуванням одночасно в Бундесрат і Бундестаг. В свою чергу, Бундесрат має протягом шеститижневого терміну, а у випадку внесення пропозицій про зміну – тритижневого терміну виразити свою думку щодо цих проектів. Закон про бюджет повинен містити тільки положення, пов'язані з доходами і видатками Федерації і щодо тривалості його застосування. Цей закон про бюджет може вказати, які положення втрачають свою силу відразу після опублікування наступного бюджетного закону або пізніше, відповідно до визначених положень. У випадку, якщо бюджет на наступний рік не затверджено законом до завершення звітного року, то надалі, до моменту набрання чинності законом, федеральний Уряд може здійснювати всі витрати, необхідні для: утримання встановлених законом установ та проведення передбачених законом заходів; виконання юридично обґрунтованих зобов'язань Федерації; продовження будівництва, закупівель та інших робіт або для подальшого надання коштів на ці цілі, оскільки в бюджеті попереднього року були передбаченні відповідні суми, якщо зазначені витрати не покриваються із затверджених особливими законами надходжень від податків, зборів та інших джерел або запасними засобами підприємств, Федеральний Уряд може мобілізувати в порядку кредитування необхідні для підтримки господарства кошти в розмірі не більше четвертої частини загальної суми бюджету минулого року. Крім того, Конституція Німеччини детально прописує положення про видатки та доходи бюджету.

В інших Конституціях ці питання висвітлюються лише частково. Так, у Конституції Португалії описано процедуру розробки бюджету: розробляється, проводиться, голосується і виконується згідно з відповідним законом про врегулювання, який включає режим, що відноситься до вироблення і виконання бюджетів автономних служб і фондів. Проект бюджету представляється і голосується в строки, встановлені законом, що передбачає дії, які

необхідно вчинити у випадку недотримання строків. Крім того, Конституція Португалії містить окремий пункт у статті «Розробка бюджету», у якому вказано, якими доповідями проект бюджету супроводжується, зокрема про: прогноз еволюції цілісних макроекономічних принципів із вказівкою їх впливу на бюджет, а також збільшення грошової маси і кількості факторів протилежної дії; обґрунтування відмінностей у прогнозах доходів і видатків порівняно з попереднім бюджетом; державний борг, казначейські операції і рахунки казначейства; стан в автономних службах і фондах; передачу бюджетних коштів автономним областям; фінансові перекази; податкові надходження й оцінку підсумкових доходів.

В основних бюджетних законах окремих зарубіжних держав по-різному визначається предмет їх регулювання. В одних випадках норми бюджетного закону поширюються на всі публічні грошові фонди, в інших – лише на бюджети. Наприклад, у Німеччині, крім загального бюджетного законодавства, є Збірник по правилах з бюджетних питань. Нові правила бюджету Німеччини діють з 2011 р. Вони покликані сприяти збереженню довгострокової життєздатності федерального та земельних бюджетів, а також забезпечити наявність достатніх фінансових ресурсів відповідно до обов'язків держави. Збірник містить три розділи: 1) загальна інформація та структура (охоплює такі питання: передмова; внутрішня структура боргового механізму; обмеження структури загальних запозичень; регулювання (узгодження) фінансових операцій (трансакцій); симетричне висвітлення періоду (циклу); зв'язок між готуванням і виконанням бюджету; забезпечення здатності держави до дій у надзвичайних ситуаціях; напрями скорочення структурного дефіциту бюджету; колізії нових бюджетних правил; 2) глосарій; 3) правові основи [9].

Значно вужчим визначений об'єкт правового регулювання у Загальному законі про бюджет Іспанії (2003 р.). Так, у ст. 1 закріплено, що метою цього Закону є регулювання бюджетної, фінансової, бухгалтерської справи, контролерів та управління структурою державного сектору. У Латвії прийнято Закон про бюджетне та фінансове управління (Law on Budget and Financial Management) у 1996 р. з подальшими змінами та доповненнями, у преамбулі якого зазначається, що цей Закон встановлює порядок розроблення, затвердження та реалізації державного бю-

джету і бюджетів місцевих органів влади, а також відповідальності в бюджетному процесі. Фінансове управління змістом цього Закону поширюється на кошти державного бюджету і бюджетів місцевих органів влади. Положення цього Закону застосовуються до фінансової діяльності торговців і організацій у таких випадках: на них були виділені кошти з державного бюджету чи місцевих бюджетів; їх капітал сформовано за рахунок коштів держави або органів місцевого самоврядування; такі суб'єкти спеціально визначаються законами або правилами Кабінету Міністрів. Положення цього Закону поширюються також на органи державної влади та місцевого самоврядування та публічні заклади [6, с. 42].

Аналізуючи форму підготовки проекту бюджету, варто відзначити, що не у всіх країнах бюджет затверджується у формі єдиного нормативно-правового акту. Бюджет приймається у формі закону, що закріплюється, як правило, на конституційному рівні: «Бюджет ухвалюється бюджетним законом» (ст. 110 Основного закону Німеччини). В деяких країнах прийняття бюджету оформлюється шляхом прийняття не закону, а особливої парламентської резолюції (Фінляндія). У Франції законодавча влада в цілому не ухвалює бюджетний документ, а щорічно складає як допоміжний, технічний документ, який механічно об'єднує в собі загальний бюджет, численні спеціальні рахунки казначейства і приєднувальні бюджети. Проект бюджету Швеції розробляється у вигляді двох документів: проект закону про фіскальну політику, в якому встановлено ліміти для сукупних обсягів доходів і видатків, та Єдиний документ – проект закону про бюджет. У Нідерландах бюджет складається з 23 бюджетних законопроектів, які приймаються палатою представників окремо, а потім передаються на схвалення сенату. У Великобританії річний бюджет готується у формі пакету проектів ряду бюджетних законів, до якого включаються фінансовий закон (закон про доходи), закон про видатки з консолідованого фонду та закони про видатки. Проект бюджету в Данії, Німеччині, Франції, аналогічно як і в Україні, складається у формі єдиного документу [2, с. 10].

Слід зазначити, що правове регулювання бюджетного процесу має свої особливості в країнах англосаксонської та романо-германської правових систем. Яскравим представником першої системи є Великобританія, Конституція якої, як відомо, не є окремим документом, вона має як письмові, так і неписьмові

джерела. До перших належать статути (більше 20 документів, в тому числі Хартія вольностей 1215, парламентські та інші акти) та судові рішення, до других – конституційні звичаї (конвенції). Спеціальний базовий закон, який би регулював бюджетний процес, відсутній. Він регулюється комбінацією первинних і вторинних законів, традиціями.

Основними нормативно-правовими актами є: парламентські акти 1911 і 1949 рр., закон про бухгалтерський облік 2000 р., закон про національні позики; закон про національний аудит; закон про аудиторську комісію; закон про місцеві органи влади; закон про делегування повноважень; фінансовий закон 1998 року; закон про державні ресурси та рахунки 2000 року [1, с. 34].

У Великій Британії бюджет не існує у формі єдиного законодавчого акта, а приймаються два фінансові закони, що регулюють доходи і видатки бюджету: про асигнування (державні видатки) і про фінанси (державні доходи та їхні джерела). Крім того, приймаються доповнення до закону «Про консолідований фонд», мета якого полягає в постійному контролі за витрачанням державних коштів протягом фінансового року. Зрештою, важлива роль у правовій регламентації бюджетного процесу належить Конституційному звичаю. Фінансова ініціатива Корони щодо видаткової частини бюджету й оподаткування ґрунтується на практиці, що виникає зі звичаю. До тих пір, поки Короною не заявлено про необхідність вишукування коштів, Палата громад не вправі розглядати бюджетні пропозиції уряду, що стосуються як державних витрат, так і державних доходів.

Як представник континентальної системи права, Німеччина має широку правову базу в бюджетній сфері. У ФРН існує кілька різновидів бюджетів (федеральний державний, бюджети земель і бюджети громад), але законодавчі акти розглядають всю бюджетну систему як єдине ціле. При цьому переважна більшість правових норм відноситься до регулювання федерального державного бюджету, який складає основу всієї бюджетної системи держави й акумулює більше половини його ресурсів.

Бюджетний процес Німеччини регулюється низкою законів, у тому числі:

— Законом про забезпечення економічної стабільності і зростання 1967 року;

— Законом про бюджетні принципи 1969 року, яким встановлено принципи діяльності усіх рівнів влади, і механізми коор-

динації бюджетної політики між усіма рівнями влади для формування єдиної національної бюджетної системи. На основі цього закону землі приймають власні бюджетні кодекси;

- Федеральним бюджетним кодексом 1969 року;
- Законом про федеральну аудиторську палату 1985 року;
- законами про міжбюджетні відносини [3].

Нові можливості в бюджетному процесі відкрив стабілізаційний закон (1967 р.). По-перше, у ньому чітко визначається, що державний бюджет є інструментом управління макроекономічними процесами, а не просто засобом фінансування державних видатків. По-друге, як результат такого визнання, він відкрив дорогу для здійснення пакета далекосяжних і всебічних бюджетних реформ. Необхідною вважалась взаємоузгодженість цілей економічної та фінансової політики окремих земель і федерації в цілому, що, в свою чергу, потребувало узгодження принципів планування, обліку і звітності. Цей закон викликає особливий інтерес для України в умовах переходу на середньострокове планування.

Крім того, існує велика кількість законів та інших правових актів, присвячених найбільш принципovým сторонам бюджетної політики. Серед них можна відзначити закони Про переведення бюджетного господарства федерації на багаторічне фінансове планування від 23.12.1966 р., Про засади бюджетного права федерації і земель від 19.08.1969 р., Про поліпшення структури бюджету від 18.12.1975 р. та інші [3].

Ще більшу групу становлять законодавчі акти, якими регулюються конкретні практичні питання бюджетних відносин – це закони: Про фінансову взаємодопомогу федерації та земель від 28.08.1969 р.; Про приведення різних норм в області фінансових взаємовідносин між федерацією і землями у відповідність з новим порядком регулювання фінансового стану від 30.08.1971 р.; Про заходи щодо утвердження публічних бюджетів і про структурні зміни у відповідно до ст. 3 Договору про об'єднання Німеччини від 24.07.1991 р.; Про врегулювання фінансових зв'язків, які існували в Німецькій Демократичній Республіці між бюджетними і народними підприємствами, кооперативами та ремісниками від 22.04.1993р. і багато інших.

У Федеративній Республіці Німеччини бюджетне законодавство побудовано на вихідному і домінуючому принципі, який відображений в Основному законі, а саме: федерація та землі є незалежними й автономними у вирішенні фінансових питань. Цей

принцип розглядають як такий, що повністю відповідає конституційному захисту земельного самоврядування. Доповнення до Основного закону зобов'язують федерацію та землі у своїй фінансовій діяльності належно враховувати вимоги загальної економічної рівноваги. Цими доповненнями створено конституційні підстави для прийняття закону про забезпечення економічної стабільності й зростання, у якому викладено правила довгострокового фінансового планування, що надало нові і розширило вже наявні можливості для проведення ефективної політики економічного розвитку і вимагає від федерації та земель затвердження таких фінансових заходів, які допомагають стабілізувати ціни, підтримувати високий рівень зайнятості населення й сприяють досягненню задовільного стану зовнішніх розрахунків поряд із стабільним і достатнім економічним зростанням. Маючи на увазі цю фундаментальну мету, у законі сказано, що управління федеральним бюджетом базується на фінансовому плані, який охоплює п'ятирічний період.

Відмінною рисою багатьох законодавчих актів ФРН в бюджетній сфері є детальна регламентація бюджетного процесу. Наприклад, в законі «Про організацію державного бюджету» від 19.08.1969 р. відображено питання планування, формування, подання, виконання бюджету, організації обліку, звітності, контролю. Всього в цьому законі є дев'ять великих розділів, що включають в себе 119 статей (параграфів). При цьому за загальним правилом в самому законі міститься і механізм його реалізації.

Федеральне Міністерство фінансів регулярно узагальнює практику застосування законів у бюджетній сфері та публікує свої постанови (рекомендації) щодо вдосконалення цієї роботи. Такі постанови нерідко попередньо узгоджуються з парламентом. Значна кількість правових норм, що регулюють організацію бюджетного процесу, міститься також в регламентах Бундесрату, Бундестагу та федерального уряду.

Крім того, ураховуючи складний характер і динамічність бюджетно-фінансової сфери, багато законів (особливо в галузі планування бюджету, фінансового вирівнювання, федеральних субсидій) систематично оновлюються парламентом, тому в багатьох конкретних областях бюджетно-фінансової діяльності є велика кількість законів (другий, шостий і т. д.).

На сьогодні у світі не існує жодної країни, яка ніколи б не мала проблем у бюджетній сфері. Упродовж багатьох років розроблялися та упроваджувалися нові методи, засоби, процедури щодо

удосконалення бюджетних процедур, а також для усунення будь-яких конфліктів між численними учасниками, що беруть участь у бюджетному процесі, формуванні та виконанні бюджету. Всі ці питання через деякий час в тій чи іншій мірі допомагає вирішувати досвід економічно розвинутих країн. Так, зокрема, Україна на шляху до здійснення децентралізації, впровадження програмно-цільового методу і довгострокового планування має враховувати досвід країн-членів ЄС.

Аналіз бюджетного законодавства країн ЄС свідчить про різний підхід їх розробників до питань бюджетної сфери. На формування бюджетного законодавства впливає значна кількість різноманітних чинників, зокрема: історичні передумови становлення бюджетного права, адміністративно-територіальний устрій, належність до англосаксонської чи континентальної системи права та інше. Спільною рисою бюджетного законодавства більшості країн Європейського Союзу є детальна регламентація бюджетного процесу в Конституціях, так, наприклад, окремі розділи, що регламентують сферу фінансів та бюджету містять конституції Німеччини, Греції, Іспанії, Ірландії, Великого Герцогства Люксембург, Естонської та Литовської Республік. Не всі країни приймають бюджет у формі закону, наприклад, в Данії та Норвегії приймаються Положення, які набагато гнучкіші при внесенні змін. У бюджетному процесі зарубіжних країн проявляється його демократизм, підзвітність і підконтрольність народу.

Розробляючи нові фінансово-правові акти, слід мати на увазі, що не можна механічно калькувати норми бюджетного права інших країн, оскільки потрібно враховувати особливості системи українського законодавства, тому слід критично аналізувати ті принципи і стандарти, на яких побудовано право європейських економічно розвинутих країн, крім того, ураховуючи євроінтеграційні прагнення України, потрібно брати до уваги бюджетні рекомендації ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллан Б. Контроль і регулювання державних витрат і бюджетне законодавство: про структуру бюджетного законодавства країн з перехідною економікою / Б. Аллан // Робочий документ МВФ. – К. : Фонд Україна-США, 1994. – 35 с. Allan B. Kontrol i rehulyuvannya derzhavnykh vytrat i byudzhette zakonodavstvo: pro strukturu byudzhethoho zakonodavstva krayin z perekhidnoyu ekonomikoyu / B. Allan // Robochyy dokument MVF. – K. : Fond Ukrayina-SSHA, 1994. – 35 s.

2. Бугай Т. В. Порівняльний аналіз бюджетного процесу в Україні та державах-членах Європейського Союзу / Т. Бугай // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 10. – С. 7–12. Buhay T. V. Porivnyalnuy analiz byudzhethnoho protsesu v Ukrayini ta derzhavakh-chlenakh Yevropeyskoho Soyuzu / T. Buhay // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini. – 2011. – № 10. – S. 7–12.

3. Бюджетный процесс в развитых странах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iam.duma.gov.ru/node/2/4546/15523>. Byudzhethnyy protsess v razvytykh stranakh [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://iam.duma.gov.ru/node/2/4546/15523>.

4. Козырин А. Н. Финансовое право и управление публичными финансами в зарубежных странах. – М. : ЦППИ, 2009. – 182 с. Kozyrin A. N. Fynansovoe pravo y upravlenye publychnymy fynansamy v zarubezhnykh stranakh. – M. : TSPPY, 2009. – 182 s.

5. Музика-Стефанчук О. А. Бюджетне право та бюджетний закон: проблеми перекладу зарубіжного законодавства / Музика-Стефанчук О. А. // Фінансове право. – 2014. – № 1 (27). – С. 40–42. Muzyka-Stefanchuk O. A. Byudzhethne pravo ta byudzhethnyy zakon: problemy perekladu zarubizhnoho zakonodavstva / Muzyka-Stefanchuk O. A. // Finansove pravo. – 2014. – № 1 (27). – S. 40–42.

6. Савченко Г. С. Бюджетне законодавство України: проблеми становлення та розвитку : монографія. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 186 с. Savchenko H. S. Byudzhethne zakonodavstvo Ukrayiny: problemy stanovlennya ta rozvytku : monohrafiya. – K. : TOV «NVP «Interservis», 2013. – 186 s.

7. Федосов В. М. Бюджетна система: підруч. [Текст] / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : Центр учбов. літератури : Тернопіль: Екон. думка, 2012. – 871 с. Fedosov V. M. Byudzhethna systema: pidruch. [Tekst] / za nauk. red. V.M. Fedosova, S.I. Yuriya. – K. : Tsentri uchbov. literatury : Ternopil: Ekon. dumka, 2012. – 871 s.

8. Конституції основних країн світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artlibrary2007.narod.ru/konstitucii.html>. Konstytutsiyi osnovnykh krayin svitu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://artlibrary2007.narod.ru/konstitucii.html>.

9. Federal Ministry of Finance of Germany [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bundesfinanzministerium.de/Web/EN/Topics/Fiscal_policy/Budget_rule/budget_rule.html. Federal Ministry of Finance of Germany [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.bundesfinanzministerium.de/Web/EN/Topics/Fiscal_policy/Budget_rule/budget_rule.html.

10. Kosikowski Cezary. Financial Law of the European Union / C. Kosikowski. – Białystok : Temida, 2008. – 227 p.

NAUMENKO I. EXPERIENCE OF THE LEGAL REGULATION OF THE BUDGET PROCESS IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES AND ITS SIGNIFICANCE FOR UKRAINE